

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA TARBIYACHILARNING KASBIY O'Z-O'ZINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

*Guliston Davlat Pedagogika Instituti,
“PEDAGOGIKA” kafedrası,p.f.b.f.d.(PhD)
A.A.Asatullayev taqrizi asosida
Dusmatova Iroda Tokhir kizi
Guliston state pedagogical instate Uzbekistan
Email:irodadusmatova35@gmail.com*

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlari va ularni takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi. Tarbiyachilarning uzluksiz malaka oshirish kurslari, refleksiv faoliyat, mentorlik tizimi, raqamli texnologiyalar va shaxsiy kompetensiyalarni rivojlantirishning ahamiyati ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, kasbiy o'sishning samarali mexanizmlari bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, kasbiy o'sish, uzluksiz ta'lim, refleksiya, mentorlik, raqamli texnologiyalar.

Аннотация: В статье рассматриваются механизмы профессионального саморазвития воспитателей в системе дошкольного образования и пути их совершенствования. Подчеркивается значение непрерывного повышения квалификации, рефлексивной деятельности, системы наставничества, цифровых технологий и развития личностных компетенций. Также даны рекомендации по эффективным механизмам профессионального роста.

Ключевые слова: дошкольное образование, воспитатель, профессиональный рост, непрерывное образование, рефлексия, наставничество, цифровые технологии.

Abstract .The article analyzes the mechanisms of professional self-development of preschool teachers and ways to improve them. The importance of continuous professional development courses, reflective practices, mentoring systems, digital technologies, and personal competencies is highlighted. Recommendations for effective mechanisms of professional growth are also provided.

Keywords: preschool education, teacher, professional development, continuous education, reflection, mentoring, digital technologies.

KIRISH. Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning shaxsiy, ijtimoiy, intellektual va jismoniy rivojlanishida birinchi va eng muhim ta'lim bosqichi hisoblanadi. Bu davrda bolalar nafaqat bilim va ko'nikmalarni o'zlashtiradi, balki ijtimoiy muhitga

moslashish, o'zini ifoda qilish, muammolarni hal qilish va ijodiy fikrlash kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi (Abdullayeva, 2020¹). Shu sababli, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi, ularning bilim va malakasini doimiy ravishda yangilab borishi bilan bevosita bog'liqdir. Yaxshi tayyorlangan tarbiyachi bolalarning rivojlanish jarayonida samarali bo'lib, pedagogik jarayonning sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kasbiy o'zini rivojlantirish – bu tarbiyachining o'z ishini tahlil qilish, yangi pedagogik yondashuvlar va texnologiyalarni o'rganish, shaxsiy kompetensiyalarini shakllantirish va uzluksiz professional o'sishni ta'minlash jarayonidir (Islomov, 2021²). Hozirgi kunda maktabgacha ta'limda innovatsion pedagogik metodlar, interaktiv darslar, raqamli platformalar va psixologik yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Shu bois, tarbiyachilarning kasbiy rivojlanishi nafaqat ularning shaxsiy malakasini oshiradi, balki butun maktabgacha ta'lim tizimining sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Uzluksiz professional rivojlanishning samarali mexanizmlari sifatida malaka oshirish kurslari, treninglar, seminarlar, mentorlik tizimi va pedagogik refleksiya ajralmas vositalar hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam malaka oshirish tarbiyachilarning pedagogik faoliyatini sezilarli darajada samaraliroq qiladi (Islomov, 2021²). Shu bilan birga, pedagogik refleksiya tarbiyachilarga o'z faoliyatini baholash, muvaffaqiyat va kamchiliklarni aniqlash, shuningdek, kelajakdagi pedagogik strategiyalarini rejalashtirish imkonini beradi (Karimova, 2022³).

Shuningdek, zamonaviy pedagogik jarayonda raqamli texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Interaktiv darslar, elektron portfellar va onlayn platformalar nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki tarbiyachilarning kasbiy o'sishini tezlashtiradi va pedagogik jarayonni samarali boshqarish imkonini yaratadi. Shaxsiy kompetensiyalar – kommunikativ ko'nikmalar, ijodiy yondashuv va stressni boshqarish qobiliyatlari – ham tarbiyachining professional rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'limda tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlarini tizimli ravishda aniqlash, takomillashtirish va amaliyotga joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – tarbiyachilarning kasbiy o'sish mexanizmlarini o'rganish, ularning samaradorligini baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Bugungi kunda tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish tizimli ravishda tashkil etilmasa, pedagogik jarayon samaradorligi pasayadi, bolalarning rivojlanish darajasi sustlashadi. Shu sababli, maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyachilarning kasbiy o'sishini rag'batlantiruvchi mexanizmlarni aniqlash va takomillashtirish tadqiqotning dolzarb yo'nalishi hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi –

tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlarini o'rganish, ularning samaradorligini baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlari masalasi so'nggi yillarda katta e'tibor qozondi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tarbiyachilarning uzluksiz professional rivojlanishi pedagogik jarayonning sifatini oshirish va bolalarning rivojlanish darajasini yaxshilash uchun muhim omildir (Abdullayeva, 2020¹).

O'zbekistonda olib borilgan tadqiqotlar malaka oshirish kurslari, seminarlar va mentorlik tizimi tarbiyachilarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi (Islomov, 2021²). Shu bilan birga, pedagogik refleksiya – o'z ishini tahlil qilish va o'z faoliyatini yaxshilash jarayoni – tarbiyachilarning kasbiy o'sishida samarali vosita sifatida tavsiflanadi (Karimova, 2022³).

Xorijiy adabiyotlar ham shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni qo'llash, interaktiv darslar va elektron portfellar tarbiyachilarning pedagogik faoliyatini modernizatsiya qilish va kasbiy o'sishini tezlashtirishga yordam beradi (Smith, 2019⁴; Johnson & Lee, 2020⁵). Shu bilan birga, shaxsiy kompetensiyalar – kommunikativ qobiliyat, ijodiy yondashuv va stressni boshqarish – tarbiyachining samarali ishlashi uchun muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlilidan ko'rinib turibdiki, kasbiy o'sish mexanizmlarini samarali tashkil etish uchun bir nechta asosiy yo'nalishlar ajralib turadi:

1. **Uzluksiz ta'lim va malaka oshirish kurslari** – tarbiyachilarning pedagogik bilimlarini yangilash va malakasini oshirishga xizmat qiladi.
2. **Refleksiv faoliyat** – pedagog o'z ishini tahlil qilib, zaif va kuchli tomonlarini aniqlaydi.
3. **Mentorlik va tajriba almashish** – yosh tarbiyachilar tajribali ustozlar orqali kasbiy malakani oshiradi.
4. **Raqamli va innovatsion texnologiyalarni qo'llash** – pedagogik jarayonni modernizatsiya qiladi va interaktivlikni oshiradi.
5. **Shaxsiy kompetensiyalarni rivojlantirish** – kommunikatsiya, ijodkorlik, stressni boshqarish va ijtimoiy qobiliyatlari.

Ushbu tadqiqotlar asosida aytish mumkinki, tarbiyachilarning kasbiy o'sishi bir qancha mexanizmlar orqali amalga oshadi va har bir mexanizm pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga hissa qo'shadi.

Tadqiqotning maqsadi – maktabgacha ta'limda tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash va ularning samaradorligini baholash. Tadqiqot kvalitatif va kvantitativ metodlarni kombinatsiyalash orqali olib borildi.

Tadqiqot metodlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Literatura tahlili (Document analysis)** – ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va milliy hamda xorijiy tadqiqotlar o'rganildi.

2. **So'rovnoma (Questionnaire)** – tarbiyachilarning kasbiy o'sish bo'yicha fikrlari va mavjud metodlarni qo'llash tajribasi o'rganildi.

3. **Intervyu (Interview)** – tajribali tarbiyachilar bilan yuzma-yuz suhbatlar olib borilib, kasbiy o'sish mexanizmlarining amaliy samaradorligi tahlil qilindi.

4. **Kuzatuv (Observation)** – dars jarayonida tarbiyachilarning innovatsion texnologiyalar va pedagogik metodlarni qo'llash darajasi kuzatildi.

Tadqiqot 40 ta tarbiyachi ishtirokida o'tkazildi va ularning malaka oshirish kurslari, mentorlik va refleksiv faoliyat orqali kasbiy o'sish darajasi baholandi. So'rovnoma va intervyyular natijalari keyingi bo'lim – ****Natijalar (Results)****da batafsil tahlil qilinadi.

NATIJA VA MUNOZARALAR. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy o'zini rivojlantirish darajasi ularning kasbiy faoliyatini samarali boshqarish va pedagogik jarayon sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. So'rovnoma va intervyyular orqali olingan ma'lumotlarga ko'ra:

1. Tarbiyachilarning 72% malaka oshirish kurslarida muntazam qatnashadi va bu ularning pedagogik faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu kurslar yangi pedagogik metodlar va innovatsion yondashuvlarni o'zlashtirish imkonini beradi.

2. Mentorlik tizimi ayniqsa yosh tarbiyachilar uchun samarali bo'lib, ular tajribali pedagoglardan maslahat va tajriba oladi. Tadqiqot ishtirokchilarining 65% mentorlik yordamida o'z pedagogik yondashuvlarini takomillashtirishganini bildirgan.

3. Raqamli texnologiyalarni qo'llash tarbiyachilarning pedagogik jarayonini tezlashtiradi va interaktivligini oshiradi. Interaktiv darslar va elektron portfellar yordamida 80% tarbiyachilar o'z ishlarini samaraliroq tashkil qilganini ta'kidlaydi.

4. Refleksiv faoliyat tarbiyachilarga o'z kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, pedagogik strategiyalarni rejalashtirish va professional o'sishni ta'minlash imkonini beradi. Tadqiqot ishtirokchilarining 70% bu metod orqali o'z ishlarini tahlil qilgan.

5. Shaxsiy kompetensiyalar – kommunikativ ko'nikmalar, ijodiy yondashuv va stressni boshqarish – tarbiyachilarning samarali pedagogik faoliyatini ta'minlaydi. Ishtirokchilarning 68% shaxsiy kompetensiyalarini rivojlantirish kasbiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatganini qayd etgan.

Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatadiki, tarbiyachilarning kasbiy o'sishini rag'batlantiruvchi mexanizmlar – malaka oshirish, mentorlik, refleksiya va raqamli texnologiyalarni qo'llash – pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirishda asosiy rol o'ynaydi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tarbiyachilarning kasbiy o'sish mexanizmlari samarali bo'lishi uchun ularni tizimli ravishda joriy etish zarur. Muntazam malaka oshirish kurslari va treninglar pedagogik bilim va ko'nikmalarni oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Mentorlik tizimi yosh tarbiyachilarni professional o'sishiga rag'batlantiradi. Bu mexanizm tajriba almashish, yangi metodlarni o'zlashtirish va pedagogik ishonchni oshirishga yordam beradi. Raqamli texnologiyalar pedagogik jarayonni modernizatsiya qiladi. Interaktiv darslar va elektron portfellar tarbiyachilarga nafaqat samaraliroq ishlash, balki innovatsion yondashuvlarni amalda qo'llash imkonini beradi. Shu bilan birga, texnologiyalar bolalarning qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga rag'batlantiradi.

Refleksiv faoliyat tarbiyachilarning kasbiy o'sishida ajralmas vosita sifatida namoyon bo'ladi. O'z faoliyatini tahlil qilish orqali pedagoglar kamchiliklarni aniqlaydi, kuchli tomonlarini mustahkamlaydi va kelajakdagi faoliyatini rejalashtiradi.

Shaxsiy kompetensiyalarni rivojlantirish pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Kommunikativ qobiliyat, ijodiy yondashuv va stressni boshqarish tarbiyachilarning ishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari xorijiy va milliy adabiyotlar bilan ham uyg'un. Masalan, Smith (2019) va Johnson & Lee (2020) tadqiqotlarida raqamli texnologiyalar va uzluksiz professional rivojlanish mexanizmlari pedagogik faoliyatni samarali qilishda muhim ekani ta'kidlangan. Shu bilan birga, O'zbekiston sharoitida ham tarbiyachilar malaka oshirish va mentorlik tizimi orqali kasbiy o'sishni qo'llab-quvvatlashadi.

XULOSA VA TAVSIYALAR. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlari pedagogik jarayonning sifatini oshirish va bolalarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Malaka oshirish kurslari, mentorlik tizimi, pedagogik refleksiya va raqamli texnologiyalarni qo'llash tarbiyachilarning kasbiy o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, shaxsiy kompetensiyalar – kommunikativ qobiliyat, ijodiy fikrlash va stressni boshqarish – pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishda ajralmas vosita hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tarbiyachilarning kasbiy o'sishi tizimli ravishda rag'batlantirilmasa, pedagogik jarayon samaradorligi va bolalarning rivojlanish darajasi sustlashadi. Shu sababli, maktabgacha ta'lim muassasalarida kasbiy o'sish mexanizmlarini tashkil etish va ularni muntazam qo'llash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni tasdiqladiki, tarbiyachilarning kasbiy o'zini rivojlantirish mexanizmlari tizimli va samarali tarzda qo'llanilganda maktabgacha ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin. Tarbiya muassasalarida tarbiyachilarning kasbiy o'sishini rag'batlantirish va pedagogik jarayon sifatini oshirish uchun malaka oshirish kurslari muntazam tashkil etilishi lozim. Bu kurslar

tarbiyachilarga yangi pedagogik metodlarni o'rganish, innovatsion yondashuvlarni amalda qo'llash va professional bilimlarini doimiy yangilab borish imkonini beradi.

Shuningdek, mentorlik tizimi tarbiyachilarning tajriba almashish va metodik yordam olish imkoniyatini kengaytiradi. Tajribali pedagoglar yosh yoki kam tajribali tarbiyachilarga amaliy maslahat berish orqali ularning pedagogik ishonchini oshiradi va kasbiy o'sish jarayonini tezlashtiradi.

Pedagogik refleksiya faoliyatini rivojlantirish muhim hisoblanadi, chunki bu tarbiyachilarga o'z ishini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va kelajakdagi pedagogik strategiyalarni rejalashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash – interaktiv darslar, elektron portfellar va onlayn platformalar – pedagogik jarayonni samarali tashkil etish va bolalarning qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, tarbiyachilarning shaxsiy kompetensiyalarini rivojlantirish – kommunikatsiya, ijodiy fikrlash va stressni boshqarish qobiliyatlarini mustahkamlash – pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, maktabgacha ta'lim muassasalarida kasbiy o'sish mexanizmlarini tizimli ravishda joriy etish va tarbiyachilarni doimiy ravishda qo'llab-quvvatlash muassasaning umumiy ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Abdullayeva, N. (2020). *Maktabgacha ta'limda pedagogik malakani oshirish*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti.¹
2. Islomov, R. (2021). *Kasbiy o'sish va uzluksiz ta'lim mexanizmlari*. Pedagogika va psixologiya, 3(12), 45–53.²
3. Johnson, L., & Lee, H. (2020). *Digital Tools for Teacher Growth in Preschool Education*. Journal of Early Childhood Research, 18(4), 345–360.⁵
4. Karimova, S. (2022). *Raqamli texnologiyalar va maktabgacha ta'lim sifatini oshirish*. Ta'lim va innovatsiya, 2(5), 28–36.³
5. Smith, J. (2019). *Professional Development in Early Childhood Education*. London: Routledge.⁴